

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-нин Дээди
Совединин болгаш Министрлер Чөвүлелинин органы Өртээ 2 көп.

МАЛЧЫННАРГА ТААРЫМЧАЛЫГ БАЙДАЛДЫ ТУРГУЗАР

Сөөлгү чылдарда кездэе бурунгаар өскүс бажымнар, малчынарның чуртталга амыралыгына улуг чазартылгалар болган. Колхозтарның, совхозтарның төптөри улам чазартынып, хову турлагларында, фермаларда болгаш бригадаларда бүдүрүлгениң, култура-амыралдың, чуртталганың туудуглары калбарып, көрүштүгү чаз суурлар немежиң турар. Ол болза Коммунисттик партияның, Совет чазартың бүгү чүвени кичиге, кичиниң чаагай чоруунга бараалгадып турарының тодаргилеризиники болур.

Материалдыг байлактың тургузучулары кичилер, малчынар дугайында, оларга таарымчалыг чуртталга бажыңнарын белеткээр, културлуг негелдени хандыра дугайында айтырып партия, совет органдарың, ажил-агый удуртучуларының хүн бүрү кичээнгейинге турар ужурулуг. Малчынарның бажыңнарын септээр, чаз бажыңнарын немей кылып талазы-биле ажил «Элегес» совхозта, Тос-Хемде «Чодураа», Тандыда «Революцияның чалбыңы», Мөңгүн-Тайгада «Мөңгүн-Бүрүн» колхозтарда болгаш чаадык өске-дээ ажил-агыйларда организастыг чөпүр турар.

Хөөрайларда, ажилчын суурларда ышанш, амгы үедө кездээ туудуг чер болганда улам калбарган. Бо чутула амылды колхозтарның болгаш совхозтарның тускый бригадаларың, «Тыва кездээ туудуг» трезиниң районнарда мехколхозналары боттандырып турар. Шагаан-Арыгыны көпчүл чөпүр мехколхозтастың № 586 колхозының эки ажилчын чиккенге ап, мактап болур, оң туудугу бригадалары ай, квартал планнарын чедишкениң боттандырып турар.

Моон-биле кады кездээ туудуг амылында улуг четпестер барын база айтыр керек. Колхозтарның болгаш совхозтарның, чер-чер Советтериниң туудугларыңа, септелгелерге чыл бүрү эвээш эвес аңша-хараңгы көрдүңүр турар, а оңу чаадык черлер ей-шаанда, четче амыглавын турар. Ол ышанш чыналда чок удуртулганың уламында туудуглар узамдыр, шала кылдыңган — клавдиазы, ырышазы чок, соңгалары чаңгыс каа, пачалары салдымнан бажыңнарда малчынар чурттадыр шын эвес чөпүртарны моон солгаар болдурбас.

Кыштаглаашкын үези келген, а аңаа белеткел, ыңгың чуртталга бажыңнарын септээр, ажил-агыйларның бүдүрүлгө планнада көрдүңгөн туудугларны дүргөдөйр хемчеглер чаадык черлерде дендин хожулап турар. Өвүрдө «Торгалыг» совхозтун 40 ажил малчын өргөлери чурттаар бажың чок, септелге негетинип турар 85 бажың амга чедир кылдымнан. Чевн-Хемчикте «Октябрь 30 чылы» колхозтун бажың чок малчынары 50 ажил, а септелтинмэн бажыңнарда 35 хире өреге бар. Бай-Тайгада байдал оон база дээр-дөөсө, районда никитин-биле 360 ажил малчын өреге кидис өгөлдө.

Чаадык ажил-агыйларда туудугуң шак ыңгың онза хожулап турарың чылдагааны куш-ажылды четпес организастап, ажил шагын бүдүрүчүлүг эвес амыглап турарыңда. Нандыг бир кампания ажилдарың үезинде ызаңчыларны өскээр чардыктыр чорук туудуг планын ей-шаанда күөс-дирин шактынар, ажилдың шынарын кудуладыр. Ол ышанш туудуг бригадаларын четчелээр, кичилерин ажилдың азы-биле өөредип мергендир хемчеглерин колхозтарның болгаш совхозтарның удуртучулары, партия, совет болгаш кездээ ажил-агый органдары көшкөн боттандырып турар. Моон солгаар ол айтырымге кичээңгей салыры чутула.

Кездээ ажил-агыйда бүдүрүчү күштерин улам ыңай хөгжүдериңе, кездээ чонунуң материалдыг чаагай чөруун, културлуг деңгелин бедидеринче угланган чутула хемчеглерин партия болгаш чаадык сөөлгү чылдарда улам күштелдирген. Кездээ туудуг ажилын зикидир херектин чутула куруна ужуру-дузанын үнөпө көргөш, СЭКП Топ Комитеди болгаш ССРЗ-ниң Министрлер Чөвүлели чокта чаа база доктала үндүргөн. Колхозчуларны болгаш совхозтар амылдарчыларын

күсүкү, кышкы үедө туудуга киржирин хандыра, туудугуң тускый эртем мергендирлер оларны өөредип ажилды организастаарын СЭКП Топ Комитеди болгаш ССРЗ-ниң Министрлер Чөвүлели чутулап айтыркан.

«Тыва кездээ туудуг» трезиниң мехколхозналарында, колхозтарда болгаш совхозтарда, ажилы үлгерлиг бригадалар бар, бодунуң ажилыңа мастерлер болган дуржулгалыг ызаңчылар хей. Олар бүдүрүлгө планын ей-шаанда шөвөргин күөс-дирин хандырышаан, кылган ажилды—чуртталга бажыңының кичилерге, малчынарга таарымчалыг болурунче улуг кичээңгейин угландырып турар. Парторганизацияларның агитколлектив нежигүннери, коммунисттер болгаш комсомолчулар бо дугайын пропагандалаар ужурулуг, хана солуннарыңа, көргүзүп сабыраларыңа чырыдар керек.

Малчынарга таарымчалыг байдалды хандыра дээрге, ол чүгүл чуртталга бажыңың айтырыгы эвес, оон-биле кады оларның материал болгаш мораль талазы-биле негелдериңге дүүшкен чаагай амырал болурун билери чутула. Ол болза райполарың болгаш райкооптарның, почта хараылааның, медицина болгаш култура албан черлериниң ажилын амгы негелдениң деңгелиңе чедир бедидирин база негеп турар.

Совет улус, делегейиң депшилгели бүгү кичилери төдүлүг улуг байырлагла — Владимир Ильич Ленинниң төрүтүңгенин бээр чус чыл онга аанок өөрүшүлүг сеткил-биле белеткенип турар. Көз-дээ баарга, бистин чурттуң бүгү черлеринде ажил-иш ол алдарлыг юбилейге уткуштур калбарган. Дүүнүгүздөн бөгүн, а даарта оон-дээ бедик көргүзүлүг болурунга социалисттик чарыш кездээ туудугчуларны улам сорук кириер.

КОММУНИСТИН КҮЗЕЛИ, ЧҮТКҮЛҮ

СЭКП Танды райкомунуң болгаш райкооскомунуң фермалар аразыга шилчип чорутуру Кызыл тутун «Межегей» совхозтун төп Алаак сүт-бараан фермазыңа чартык чылдык түнелин барымдалап тынышкан. Түк алаа баргаш, мыла бажың-биле «Көз-дээ» берген. Чылдың үш кварталдарында социалисттик чарыштын түнелин үлдүрүп чугаалашкан. СЭКП райкомунуң болгаш райкооскомунуң фермалар аразыга шилчип чорутуру түктү ол турган коллективне хөвөөр арттырган.

Ферма коллективиниң ажилы белди-биле үлгелетинип турарың үндөш чүдү болза, мыла кичилериниң хулаңган ажилыңа кызымаа, ак сеткилдиң. Ону баштыкп турар чаадык чуратгаларың сайгара каапталыңар. Совхозта үш сүт-бараан фермалары бар. Чылдың үш кварталында бир некече оонаштыр сөл алган суду көргүзгө мундуг. Алаак—2346 кг, Доора-Халык—2123 кг, Кара-Булун—2022 кг. Моон алган көргөш, Алаак фермазың социалисттик чарыштын тип-дектээш болуп турары тодаргай-дыр.

Алаак сүт-бараан фермазыңа кайтамчык кичилер ажилдап, чурттап турар. Чылдың төс айларының түнелинде сөс саанчылар бир инектен ийи муң ажил киллограмм сүтү сагганар. Ол мурнакчыларның бир некече оонаштыр сөлү сүдү алаанда бо.

З. Кравченко	2788 кг.
В. Молчанова	2679 кг.
З. Нарташова	2620 кг.
З. Гельцер	2581 кг.
Л. Сириева	2510 кг.
М. Сабельникова	2494 кг.
О. Нара-кыс	2418 кг.

Үстүңдө ады кирген мурнакчылар мыла саанчыларын чартык кезинде хей бооп турар. Моон алган көргөш, Алаак фермазыңың саанчылары барык дөс-деки бедик бүдүрүчүлүг ажилдап турары тодаргай-дыр.

Саанчылар коллективне, оң кеңигүннери шунту бедик бүдүрүчүлүг ажилдап турар деп демдектешкен, коммунист Зинаида Петровна Карташоваң дугайын оонаштыр айтыры чутула. Зинаида Петровна амылдың саанчылар аразында чарыштын үшүктеринде чоруп турар болза-дээ,

Социалисттик чурттарның ажилчы чоннары! Социалисттик күрүнелернин аразында найыралды болгаш чаңгыс эпти быжыглаар дээш, акы-дунма харыл-зааларны улам ыңай хөгжүдөр дээш демисежинер! Социализмге өжөөнөшкөк күштернин чимзениш-киннеринге хамаарыштыр серемчилелдиг болунар! Пролетаржы интернационализмниң тугун бедик тудуаалы!

(ОКТАБРЫНЫҢ СОЦИАЛИСТИГ УЛУГ РЕВОЛЮЦИЯЗЫНЫҢ 51 ЧЫЛ ОЮНГА СЭКП ТИ-НЫҢ КЫЙГЫРЫЛАРЫНДАН).

Совет-чехословак чугаалажышыкыннар

Октябрь 14—15-те Кремльге Совет Эвилелиниң чазак төлөөлери биле Чехословак Социалисттик Республиканың чазак төлөөлери аразында чугаалажышыкыннар болган.

Москва дугуржулгаларың барымдалааш, чаадык айтырылдар талазы-биле, оон иштинде 1968 чылдың октябрь 3—4-те Москвага болган совет-чехословак чугаалажышыкыннар дугайында дыңнаымда көрдүңгөн айтырылдарың совет шериглериниң түр үедө турарың негелдериң дугайында айтырылдың талазы-биле саналаларың солчуламы болган.

«СОКОЛЬНИКИДЕ» ЧЕХОСЛОВАК ДЕЛГЕЛГЕ

Чехословакияның даштыкы садымын «Туудуг импорт» каттыкымшынын култура, дышталыгың «Сокольники» паркыңга октябрь 15-те металл болжаарың стапактарың, узамыла-хөвөөлөк дөңгөрүң, чазык чок ажилдар херекселериниң болгаш приборларың делегейге амыткан. Чехословакияның даштыкы чуртталга шагын тура көргүзүп келген делегейлериниң специалтастыгынган эң улуг делегирин ол.

Чижек кылдыр алдыра, Чехословакия—станоктар бүдүрүп Швейцарияның шак бүдүрүп дөс чаагай чакыл болдурган чурттарың бирөөлөк дөс чүе чөсө баядыр. Ам ЧССР 10 муң чурттактың бүдүрүп оонаштыр металл болжаарың стапактарың 14 станок чылдыңна болдуруп үлдүрүп турар. Делегейиң ийгилиг черин алган түнөөл ол. Ын-

Совет талдан чугаалажышыкыннар кирешкенер: ССРЗ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, ССРЗ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазын бирин ораакчызы К. Т. Мазуров, ССРЗ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громико, ССРЗ-ниң камгалап министри Совет Эвилелиниң Маршалы А. А. Гречко, ССРЗ-ниң даштыкы херектер министриниң бирин ораакчызы В. В. Кузнецов, ССРЗ-ниң камгалап министриниң бирин ораакчызы, ССРЗ-ниң Чесектиг Күштериниң Кол штабының начальниги Совет Эвилелиниң Маршалы М. В. Заларов.

Чехословак талдан — ЧССР-ниң чазаның Даргазы

О. Черник, чазактын Даргазын ораакчылары Ф. Гамоз, П. Полотка, юстиция министри Б. Кучера, кадык камгалап министри В. Влчек, Словак национал чөвүлелиниң даргазы ораакчызы Я. Марко, Словак национал чөвүлелиниң кездээ ажил-агый болгаш аш-чөм айтырылдарың талазы-биле бурун эргегин талазы К. Бола, даштыкы херектер министриниң бирин ораакчызы Я. Пузлак, национал камгалап министриниң бирин ораакчызы, Чехословак улус армиязының кол штабының начальниги генерал-лейтенант К. Ругов, национал камгалап министриниң ораакчызы генерал-лейтенант В. Дворак, улус ажил-агый планнамың З. Шедивый, чазак Президиумунуң кадык эргелекчини генерал-майор П. Чипчар.

Чугаалажышыкыннар өш-хуузуң болгаш ажил-ишчи кады ажилдажыгың бузу-анга эрген. (СЭТА).

оң хей-нигитин, организастык ажилы улуг. Ол болурун байлак ара-дуржулганың өөрүңге, ылаңгы амыралыңа күзүлдүң-биле дамчидың берип турар.

Зинаида Петровна шына сеткил-биле мынчаар негелдээр: «Сүт саап алып талазы-биле бисти мактап турарда болза, четпестеривас хей. Ону чамгырган херөө чүд боор. Бисте эң четпес чүе болза бызаа кажаадып аны үнөш-биле дөңгөрүң болур. Фермазың бригадирин эл Лебедь-дээ база саанчылар, бызаа ажаагыларын бисте-дээ ол четпес чүдүлү элп алып дөңгөрүң турар бис. Ону чокку сорутка кылдыр тургускан-дээ бис. Бистин ферманың кыштаглаашкыга белеткел четпес дөңгөрү минир керек. Мынчага чедир инек кажааларың ишти, дашты арылгатынмаан, соңгалары шилдетиңмэн. Бис бодурустун күжүсү-биле бызаа кажааларың аптап, чылдап алган бис, ам инек кажааларың база мынчаар кылдыр бис».

Чамдык фермаларың ажилдарың өскөртөн дүз маанарың чактыканы чакыт эвес. Мурнакчы саанчы, коммунист эл Карташова ыңгыт эвес, фермага кадык-бир чүвени кылды алып чутула аларында, саанчыларын баштаап кирерин.

Зинаида Петровна чүдө боду хууда улуг чедишкениң болурун күзөйлөй, инити коллектив, оон бүгү кеңигүннери чедишкениң болурун күзөп чорутуру. Ол мынча дээр: — Кравченко, Молчанова, Гельцер база мен бир-бирөөс мурнап чарык калдың. Чартык чыл түнелинде мен типкич турдум. Ам бирин чөрдө Зинаида Кравченко, оон саанчылар база-дээ мынчылтың тыялгачан болуру дөңгөрүлү ажилдап турарлар. Мээң кол күзүлүн — мурнакчыларның оңуру улам-ва өскөр. Хууда күзө-

С. ТАМБА,

«Шынык» тускый көр. ЧУРУКТА: солгаң талдан саанчылар Оюн Нара-кыс (адаада) биле Зинаида Карташова.

Фото С. ФЕОКТИСТОВТУ.

Бистин РЕСПУБЛИКАДА

Кызыл тутун ээзи

Өвүрдө «Коммунизмче орук» колхозтун Улаагайда хойжу бригаданың мурнакчы хойжузу Сесер-оол Монгушович Базыр-оолдун кодынында ам 304 баш тыва уңсаалыг хой бар. Ол хойларының төрүүр 100-хөй бүрүзүң оонаштыр 104 хураганы эртен кызын алгаш, колхозтун малчынарының өртүзүндө шилчип чоруп Кызыл тутун ам-дээ быжыг тутушаан.

Мурнакчы хойжуң алган хураганыңардан артель тыва уңсаалыг бүдүрүчү кошкарлар болур хураганыңы тусуялап үскөн. Анык болгаш мурнакчы малчын боду СЭКП нежигүнүңе киреринге белеткенип турар.

О. ЛАМА.

Алдарлыг юбилейге

Чөөн-Хемчик районда «Искра» колхозтун ажил-ишчилериниң ийитиниң маалыга чөм белеткениниң планын районун ооң ажил-агыйларын мурнакчы күөс-дирин. Алаак комсомолчулар болгаш ажилдар төдөтүп чутула ийителер. Орта ийи бригада ажилдап турган. Коммунисттер Ондар Кошкар-оолдун удуртканы комсомолчу-ажилдарың бригаданы үлгелериг ажилдаан. Олар 200 тонна сипени белеткээр турган 250 тонна кылдыр күөс-дирин. Коллективниң кеңигүннеринде куш-ажыла Ооржан Угу-оол, Ховалыг Кызыл-оол, Ховалыг Базыр-оол, Люба Иргит оонаштырлар хүн нормазы доктаамал ажал күөс-дирин, чарыштын мурнуку одуруунга чоруп келгенер.

Комсомолчулар болгаш ажилдар куш-ажылды чедишкенин ВЛКСМ-нин 50 чыл оюнга тураскаалып турарлар.

Т. ХЕРТЕК.

Кыштаглаарыңа белен

Эрэн районун Ленин аттыг колхозунун № 2 хойжу бригадасы (бригадир Сотна Содунам) 9 кодан хойунуң өдөк кыштаан бурун белеткээр. Бригадириниң кодынында төрүүр хой бар. Ол кыштаан чакы үедө-дө кышка удур бурун белеткээр, чайын өдөк бөдүр, аап-саан ажилдарың дооскаш, өскөдөргө үлгелериг көргүсөн.

Бригаданың бүгү кыштагаларыңда 220 тонна ногаан сипен чедирткенге.

★ КАА-ХЕМ районун

«Коммунизмче орук» колхозунда урезиниң ийиги арылгашкынын чорутуп турар. Бо ажилды урезин арылгашкыңа белеткээр ийи пунктта: Мария Ефановага удурткан төп шаңда. Леонид Поповка удурткан Саргалда арылгаш турар. Пунктуларның каймакыңа-дээ механизмдер-биле долду хандырган. Көз-дээ бо хүннерге чедир 500 тонна та-

Келир чылдың урезининге

раа урезиниң чажарының кондизиязыга чедир бурун арылгаш турган.

Хулбус-Даштарда

Бин-Хемде «Халын» колхозтун Баян-Колда хойжу бригаданың хойу ам келир кыжын төс кезек коданга кыштаар. Бо хүннерге бригаданың хойжулары түе-түс кыштагаларында улуг биче мал кажааларың септел белеткээр, дөңгөрү чөпүрү үедө организастыг эрттиргеш, тарып боозадылганы доозар чөткен. Амгы үедө бригадала нитизин-биле 1600 хой тарып боозаттыңан.

Хойжу бригаданың чамык кеңигүннери эртен кайын үштөн эвээш эвес улаа оар солуп көшкөш, акн семирткени чедип алган. Чижээлээрге, хойжулар Донгак Дорж, Түлөш Сарыг-оол, Оюн Биче-оол оларың хойлары эртен чайын эң акн дөңгөрүн ал-

С. ДАНГАА.

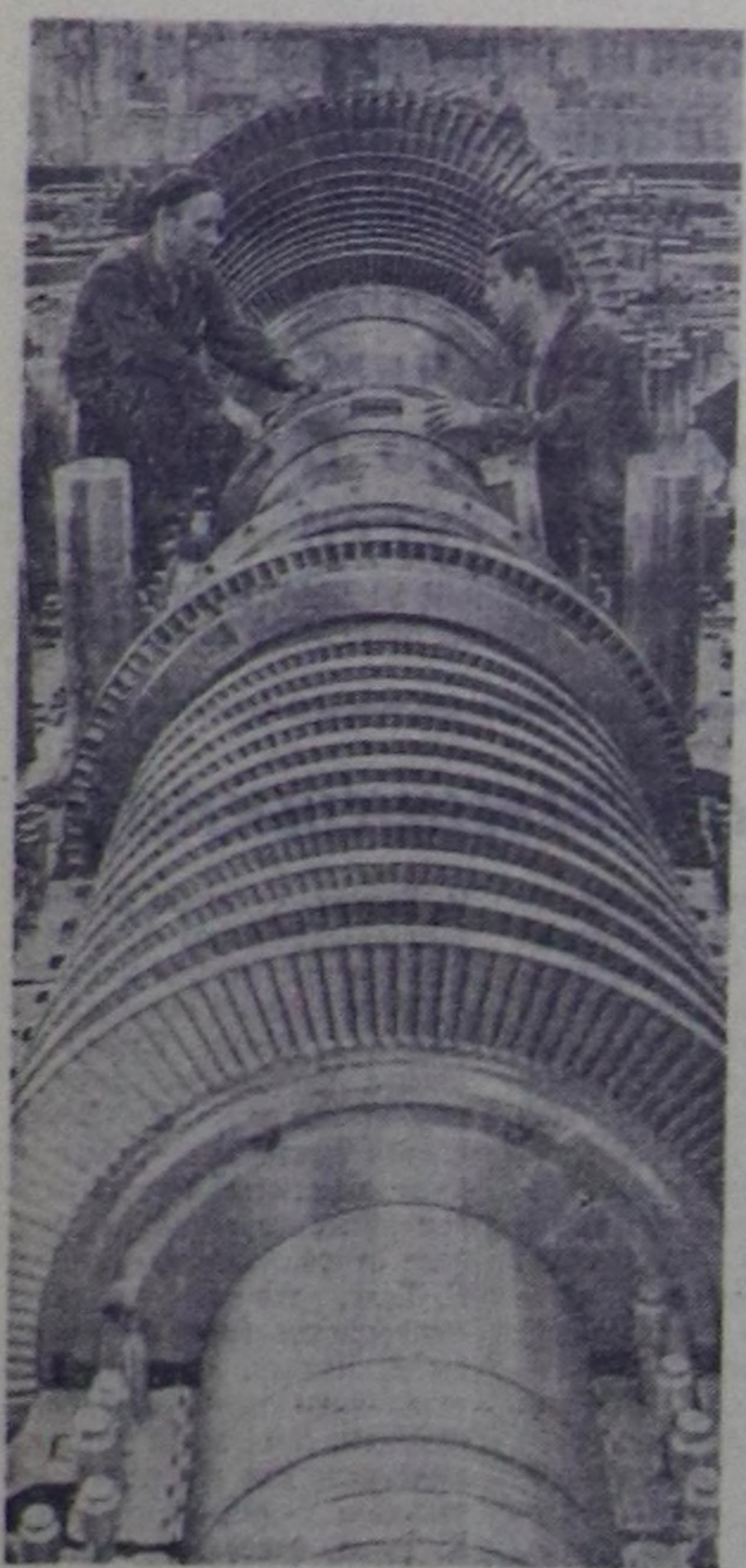
П. ПОПОВ.

Тарааны, сүттү, ээшти болгаш чер база мал ажилының өске-даа продуктуларын бүдүрериниң болгаш күрүнеге сада-руның планнарын долдур база ажыр, чедишкениң күөсүдиг турар көдээ ажил-агый мурнакчыларыңа алдар!

(ОКТАБРЫНЫҢ СОЦИАЛИСТИГ УЛУГ РЕВОЛЮЦИЯЗЫНЫҢ 51 ЧЫЛ ОЮНГА СЭКП ТИ-НЫҢ КЫЙГЫРЫЛАРЫНДАН).

Партийжи удуртулга—чедишкнниң үндезини

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

ЛЕНИНГРАД. СЭКП-нин XXII съездин аттыг металл заводунга бүдүргөн 200 мун киловатт күчүлүг турбиналар бистин чуртувуста болгаш даштыкыда оода чүүл-биле ажилдаар хей саныг электростанцияларда чедишкнниңг ажиллап турар. Ам бүдүрүлгөдө база бир ындагы турбинанын шенелдезин дооскан. Ол турбинаны Герман Демократ-тик Республикада туруп турар электростанция-га чорудуп бээр. Чылдың төңчүзүгө чедир Ленинград турбина туудугжулары немец энергетиктерге чорудары-биле база бир ындагы агрегаты бүдүрер.

ЧУРУКТА: слесарьлар Г. Чукалов (солгай тала-зында) биле Н. Канашкин ГДР-же чорудар турби-нанын роторун белеткен тур.

СЭТА-нын фотохрониказы.

О Н З А ЧУГУЛА ТУДУГДА

«Тыва кобальт» комбинатты чогуур хуусааында ажил-лагай киирер — туудуг эргелелини ажилчыларының болгаш инженер-техниктиг ажилдакчыларының сорулгазы ол. Ону боттандырында бистин эргин, херэженириве база төлөпкү күш-ажылчы улуун кирип турарлар. Мында чүгө херэженириве тургустунган бүдүн-бүдүн брига-

★ **АЛДАН ХАР** четкен хоочун туудугу Доктаал Назынова Салчак Мөнгүн-Тайгада «Малчын» колхозта эш Демчик Кара-оолга уурткан комсомолчу-аппарат бригаданын биле калы эки ажилдап, шалкыны ажилдаарының боттук үлгүлөрүн көргүзүп турар.

Д. ОЧУР.

★ **«УЛУГ-ХАЯ»** совхозтун Армы-Бажы сүт-бараан ферма-зынын комсомолчу саанчызы Бата Төмүр-оол Ленинчи комсомолдун 50 чылгына утуш-тур эки ажилдап, октябрь айның төңчүзүндө Москва-Ленинград бээр турисчи путёвка-биле шанааткан.

Н. ТАНДЫ-ООЛ.

★ **ШЕВЕР**, дуржулгалыг дарган Монгуш Кыйбаевич Бегин «УТКА 25 чыл» совхозтун Ак-Турук салбырында ам 18 чыл ажыг дарганан, эки ажилдап турар.

Н. ДОРЖУ.

★ **«ВВН»** совхозтун Тар-лаг салбырынын хойжулары А. Даржа, Д. Ховалыг, М. Чимбин олар коданнары-нын тарып боозалгазын ор-ганизаствыг эрттирген.

М. МААЖЫН.

САВАҢ САРААТТАР

Улуг-Хем районда «Х Улуг хура» колхозта хоочун колхозчу Байкара Селинбеге уурткан 15 кижилг эвено Кара-Булууну тараа то-вунда 2500 центнер 5 сараат-тун тургустан. Саваң ажааган эвенога 4 тракторун быгыл-даан. Малга немелде ченин белеткенде Монгуш Хуа-жык, Чудайеб Алатов, Ми-хал Шовиттар, Байкара Нор-бу олар итпейлиг киришкен-нер.

Б. БАГЫТ-ООЛ.

ШЫН

Аныктар ортузунга идея-кижизидилгелиг ажилдың деңгелин бедидери, утка-шынарын болгаш хевирлерин байдары партия болгаш комсомол организацияларының эң чугула сорулгазы болурун партияның XXIII съездин айтынан.

Тожу районнуң комсомолчулары болгаш аныктары ажил-агый, култура тургузушкунуң херектеринге боттарының биче эвес үлүүн кириштирип турар. Оң көскү херечизи чүл дие, аныктарың хей кезин көдээ ажил-агыйда, туудугда, харылзада, эмнеге, култура чыры-дышыкын албан черлеринде, школаларда, амыдырал хандырылга черлеринде хаара туттунган. Районнуң мурнунда салдыган сорулга бүрүзү аныктарың киришкнзи-биле чедишкнниңг шийт-пирлеткинип турар.

Комсомолга партияны удуртулганы экинчи де-ря — партия организациязы бүрүзүнүн хун бүрүнүн кичизингенин төвүгө турар ужурулг. Ычангаш СЭКП райому, оң бюроз комсомолду удуртуу талазы-биле партия организациялары-нын ажилын күштелдирер хемчеглерин ап илген. Районнуң плениумунга комсомол эге органи-зацияларын удуртуу талазы-биле ВЛКСМ райо-мунуң ажилының дугайында айтыргыны чугаа-лашкан. Аныктарың политиктиг болгаш нийти билгил өөредилгезинин, спорт ажилдарының, ком-сомол болгаш профсоюзлар организацияларының ажилын удуртуу талазы-биле Сыстыг-Хемниң күрүне аңгы-аңгы черинде партия органи-зациязының ажилының дугайында дээр чер-гелиг айтыргыларны районнуң бюрозунга сөөл-гү уеда чугаалажып келген. Партияның район комитетинин бюрозун, партиялар болгаш партия эге организациялары комсомол организацияла-рын удуртуу, аныктар ортузунга чорудар ажил-дар талазы-биле тодаргай хемчеглерин ажилдап кылгаш, ону амыдыралга боттандырының практиктиг хемчеглерин чорудуп турар. Колхоз баштаар черлери-биле чугаалажып тургаш, ында комсомол комитеттеринин секретарыларыңа хо-саттырган комсомолдун амыдыралын. Бо чоруп ол организацияларын ажилын элээн экинчи-тен.

В. И. Ленинниң төрүтүнгениден бээр 100 чыл болурун база ВЛКСМ-ниң 50 чыл оюн күш-ажылчы белетерлиг утуур дээр районнуң ком-

сомол организацияларының аразында социали-стик чарыш калбарган. Ол чарыштын баштайгы түңгелинде «Совет Тыва» колхозтун Кол Кан-оолга уурткан комсомолчу аныктарың мал чөмү белеткээр бригаданы тилгээш, СЭКП райо-мунуң болгаш райкомунуң шилчирер Кызыл туугун чаалап алган. Ол ышкаш ол-ла колхозтун Төлбүлдө, «Май 1» колхозтун Чумуртунда аны-ктар бригадалары база-ла эки түңгелдерин болган.

Социалистик чарыштың тилкелчилеринин аразында комсомолчулар болгаш аныктар эвээш эвес. «Совет Тыва» колхозта комсомолчулар Ба-раан Чамы биле Роза Чигиттин эг-бүлөзи рай-оннуң мурнакчы хойжуларының аразында са-надып турар. Бирги чартык чылда бир хойдан на-2,3 кг дүктү олар кыргып алганнар. «Май 1» колхозта комсомолчу Шантар-оол Алдын-кыска уурткан туудугку шунатуржуларының бригадасы онаашкан ажилын үргүлчү-ле 100—135 хуу күүсөдип турар. Ырбаның ыш белеткелчилери бо чылгы сөзүн планын ажыг күүсөткен. Ол черде 28 комсомолчу бар. Комсомолчу Стан-ковскийниң уурткан сал дээр эвенозу эки ажилдаш, администрацияны макталып алган. Мал ажилында комсомолчулар Раа Шой-Сурун, Дина Дарыйгы, Николай Шаннаамы, механизаторлар Виктор Серен, Кол Арбан-оол, Довурак Со-дунам, Шыдыраа Хунзурге, ыш белеткел чери-нин трактористи В. Шершавин, амыдырал ханды-рылга комбинатының дарыяныкчысы Мария Ши-рин, садыкчылар О. Сундуй-оол, Н. Кол боттары-ның онаашкан ажилына үлгүлүг чоруп ир-гескенер.

Партия организациязы, коллективтин удур-тукчулары комсомол организациязының ажилын хун бүрүнүн хайгааралына ап, дузалап турар черлерде оларны ажил-херээ черле эки чоруп турарын амыдырал көргүсөн. Оң чимизге, «Совет Тыва» колхозтун Талын сүт-бараан фер-мазында (секретары И. Биче-оол), Тоора-Хем ор-туман школалында (секретары Л. Донувай) пар-тия организацияларын ап болур. Талын ферма-да коммунисттерин хураалына ында комсомолтун

илеткелин чоокку уеде ийи натап дыкнаан. Ком-сомол группазының ажил планын партия органи-зациязы-биле кады тургузуп, оң күүсөдөдүн партия организациязының талазындан хынап тур-ар. Малдың чаш төлүн камгалап алырынга, оң продуктулуун бедидеринге база ышкаш бе-леткелге ферма эки көргүзүлгөдөгү. Ында ком-мунистер комсомол хураалдарына олуржуп, бот-тарының арга-сумелерин берип турарлар. Ферма-ның аныктары бот-тыгынын уран чүүл бел-гүмүнүң ажилына идеялиг кирип, ында малчыларын културлуг дыйтанылгазының организацияларын болуп турарлар. Ажил-ишти бүгү тала-биле көргүсөн агитхуудустар чогуур хуусааында үнери ол фермада чаңчып болган. Коммунистер биле комсомолчулар ында тургус-кан эге политшколада кады өөренип турар.

Тоора-Хем ортуман школалының партия органи-зациязы бодунуң ажил планынга комсомол организацияларын удуртуу хемчеглерин кирип, коммунистерге комсомолчулар ортузунга ажил чорудар даалгаларын дөнтөөл берип турар. Анык башкылар Аган, Кузымчова, Мамонтова, Кара-оол эртен өөредилге чылын чедишкнниң досканнар. Анык коммунистер Дадар-оол, Чыргалаң олар өөреникчилер ортузунга аны-буру болумнерин, секцияларын организаставы-шаан, оларын ууртканнар. Комсомол органи-зациянын удуртуунуң утка-шынарын болгаш хевирлерин боттары талазы-биле чамдык ажил-дарын Ырбанда партия организациязы (секретары А. Тарасова), «Май 1» колхозта партию (се-кретары С. Самыя) чорудуп турар. «Май 1» кол-хозта партия организациязы комсомолчуларның хураалындан 10 кижин партия нежигүнуңгө кандидатка хүлээп алган.

СЭКП райкомунуң бюрозунун, аппаратынын, партиякомунуң болгаш партия эге организация-ларынын комсомолду удуртуунуң талазы-биле ажилында четтестер ам-даа бар деп минип сөг-лөз чогурор. Оң херечизи чүл дие, бүдүрүлгөдө, ылыгың мал ажилында комсомолчулар болгаш аныктарың саны өсүлгү уеде элээн кызырыл-ган, а каш чылдар мурнунда комсомолчу аны-

ктарың тускай фермалары районга тургулаан болгаш. Ам мал ажилында комсомолчуларның чүгө беш хуузу хаара туттунган. Мал ажилы-нда аныктарың амыдырал хандырылганын, културлуг негелдерин четче хандырырыңче ууган шийтпирлиг хемчеглер алдынмай тур-ар.

Аныктарың идея-политиктиг кижизидилге-зинче, оларны марксис-ленинчи наңналга-зынче онза кичизингени салырын «Комсомолду удуртуу талазы-биле Красноярск крайның пар-тия организациязының ажилының дугайында» СЭКП ТН-ның дөнтөөлүндө айтыкан. Ычангаш районнуң партия организацияларын комсомолчу-ларын болгаш аныктарың политиктиг өөредилгезинге удуртулганы үндезини-биле экинчилер ужурулг. Комсомолдун политөөредилгезинин бел-гүмнерин дуржулгалыг пропаганда-биле бы-жылгап, оларны ажилын дөнтөөл контроль-даар херек. СЭКП райкомунуң партия чыры-дышынының кабинетинин чанынга комсомол-дун политөөредилгезинин талазы-биле консуль-тантыны тургустан. Култура чырыдышыкын албан черлери аныктарың ортузунга кижизидилге ажилын чорударыга улуг ролдуг. Ын-дыг болза-даа районда култура чырыдышыкын албан черлери ажилын кампанейжи өсу-биле, колдуунда конкүстөр, көрүдөлөр чарлаттыган-да күштелдирип турар. Комсомол организацияла-рынга партияны эвези быжылгап, оң удуртуу органдарыга соңгуткан коммунисттерин хары-салганын бедидип, ону чугула партияны даалга кылдар көөр ужурулг.

В. И. Ленинниң төрүтүнгениден бээр 100 чыл, ВЛКСМ-ниң 50 чыл оюн ажил-агый бол-гаш култура тургузушкунуң херектеринге улуг чедишкнниңг умуражыр дээр район-нуң комсомолчулары болгаш аныктарың шу-дугу туржуп, бүгү улустун социалистик чары-ына идеялиг кирип турарлар. Партия организацияларын бо херекке аныктарың дет-кип, оларны идеялиг ийдуруп, бодунуң да-йынчы болгаш бүзүрелдиг дузалакчыны ком-сомолду удуртуу талазы-биле ажилын улам сай-ыраңгайлыг кылгаш.

А. КОЛЕВ,

СЭКП Тожу райкомунун секретары.

Эр, херэежен ажилчынар, инженерлер болгаш техниктер! Бүдүрүлгениң ажыктыг болурун бүгү хемчег-биле бедидиңер! Бүдүрүлгө фондуларын, чиг-этти болгаш материалдарны эң эки ажыглаар дээш, төлөвилел күчүлөрүн шийгээдиң алырының хуусааларын кызырар дээш чарышка улам идепкейлиг кириңер!

(Октябрьның социалистик Улуг революцияның 51 чыл оюнга СЭКП ТК-ның Кыргыргаларында).

УЛУУН КИИРЕР

далар бар, оң ажил-ижи билдирин-биле башкарып турар херэежен бригадирлер эвээш эвес. Оларын бирээ-зинге Люба Содунамын уурт-каны комсомолчу аныктар-нын шунатуржулар бригада-зы хамааржыр.

Бо бригадала бистин рес-публиканың аңгы-аңгы район-нарыдан Хову-Аксимниң «Ты-ва кобальт» комбинатында ажилдаар дээр комсомолчу путёвка-биле келген 25 кыс-тар бар. Организастаттынп тургустунган хүнүнден бээр

бригаданын нежигүнери эң-найраадыг болуп, беринген нормалын дөнтөөл ажыг күү-сөдип келген. Чаа ажилдап кирген анык ажилчынарга бергелер турбаан деп болбас. Чамдыкта үрей кылдына бээр таварыгалар тургулаан. Орта тура-сорулугу туудугжулар мунчулбайн, чазы чүл бол-ганын хайгаарал, өөренип, ону ажил-ишчи өсу-биле элп ап келген. Ам оларның шудургу күш-ажылды, кызымкайы өө-редилгенин түңгелде туудуг-жу мергежили бээр, шунту

2—3 разрядтары лужаап ал-ганнар. Ол туудугжуларын улуг чедишкнни-дир. Люба Содунамын бригад-а-зы амгы уеде кол корпусуң (гидрометаллургия негине) амыдырал хандырылга өрөөл-дерин чутайлап, булчу, шутка-тураап турар. Ажилы шы-нарыл, дүрген кылары брига-данын нежигүнеринге чал-чы болу берген. Ол мерге-жил-дир. Ычангаш бо брига-даның эки ажилын туудуг эр-гели мактап турар. Ай санна-да күш-ажылдын даалгалыг

ажылдарын 125 хуудан кулу-латтайп келген.

Комсомолчу-аппарат а р и я н бригаданы ВЛКСМ-ниң 50 чыл оюн төлөпкү утууру-биле бедиткен социалистик хүлээ-гени алгаш, чедишкнниң бот-тандырып турар. Ажылчы чо-нарга 80 рубльдин политиктиг болгаш уран-чечен литература-ларын тардып тургаш, 120 рубльдин номун тараткан, 10 тонна демир нежигүнерин чы-галып дузалаган. Бригаданын нежигүнери политиктиг бол-гаш нийти билгин, мергежи-лин бедидер талазы-биле хү-лээлгенин чедишкнниң күү-сөдип турарлар. Киж бурзуу кезектин школада, комсомол чырыдышынында хаара тут-тунган.

Бригадала ажилында бол-гаш хей-инин ажилында идеялиг кирип турар мур-накчылар хей. Оларга Вала

Сааан-оол, Люба Насык-оол, Надя Нам-Сурун, Дарья Севи-к, Арина Байдоос болгаш еке-лер-даа хамааржыр.

Бригаданын кыстары чүгө күш-ажылга эвес, хостуг шак-тарында уран-чечен номнарын номчуп, коллективтин-биле кино, концерттерин көрүп, бот-тыгынын уран чүүл болгү-мүне идеялиг кирип тур-рлар.

Люба Содунам бригаданы билдирип удуртуп, ажилын эки организаствыг. Эм Со-дунамын ажил-агый, хей-инин ажилында идеялиг чорутуу көргөш, туудугда парт-ком СЭКП-ниң нежигүнери кандидатка хүлээп алган. Ол орта төлөпкү. Анык комму-нисттик бригаданы «Тыва ко-бальт» комбинаты 1969 чыл-да ажилдагы киирер дээр шудургу ажилдап турар.

Т. ХЕРТЕН.

КОДЭЭ ТУДУЖУ

Уйгун хүнүн херел дег Уузе-херек кылыналган. Чалың назын ыры догдан Чараш суурун Чыраа-Бажы — деп, чурттайчы чоң ыра-жып турар.

Чоокка чедир-ле майна аыл багалар өргөн бөзүп турбаан. Эң чытакан шолго хойгуд-делгит туудугурун бөдүүн ишчи кижизирини уран-шөвөр холдары, оларнын мо-гат билбес күш-ажылы тур-густан. Оларнын бирээзинге суурун үндөзлөкчилеринин бирээзи Монгуш Делгериович

Доржу хамааржыр. Монгуштуң карак-биле кө-рүп, хол-биле туткан аны-кындан салдымны күлөөл-соруу ону туудугун нарын ажилында дидиктиг, бе-лен эвес шөвөр кылдыр чаң-чыктырган. Чыраа-Бажынын туудууда Монгуш Делгериовичтин хоол, дөбөөн туудуу ба-рык чок.

Ол ам бызайчынын, даш-чынын, лөкка салкычынын, чааынчынын мергежилин шийгээдиң алган. М. Доржу туудугун нарын, берге, ха-рымсагалыг ажилында аны-ктарын өөредип, байлап дур-жулгалын оларга дамчып ки-рип турар.

Ол чүгө хун нормалын ажыг күүсөдип турар эвес, ажилыда шынарын бүдүр-гөдип калып турар, чоңа мак-талдыг, мурнакчы туудугу.

Халта сукаан чидиг бады-зын эгин ажыг чүткөтөн алган, сеткал-сагыны кытыгып чо-руур, бежен харлыг, ычгалза-да ам-даа аныксыг көдээ туудугурун суурунуң кууду-мунга бо-ла көрүп болур.

ЧУРУКТА: Хоочун туудугу

М. Д. ДОРЖУ.

К. ЭКЕР-ООЛУН фотогу.

мен — деп, Антонова Чоодуе-на чугаалап турар. Бо дээр-ге коңуту шып негесде-дир.

Фермазын амыдыралы-нын дугайын ол мынчаар чу-гаалады:

— Бистин фермамыс Парып суурдан ийи-ле км черде ту-руп турар. Саанчыларын ба-жыларынга элестри хып ту-рар, эртен, дүшкө, нежээ Москавин, Красноярскын. Кызылдын үнү дөнтөөл амыдырал уаде бис. Ферманын ботунуң төвүндө туур-ба-жык, күзү, бөлбөлөкчө бар. Оларны эки септен, дери ал-кымыска, колхоз төвүндө хо-ра эвес бис. Ол ажилды ам улаваа кылым доозар бис.

Пима ДАКАА.

Анык транзитист Оюн Нам-оолду «Менегей» совхозтун улуг, биче кижизирер мантар, хүндүлээр. Оң транзитист стажи ам беш чыл алып турар. Комсомолчу Нам-оол Ленин-чи комсомолдун чартык чыл юбилейкине күш-ажылчы белетерлиг умуражыр дээр ажилдавышан, күскү чер ан-дарылазынга элчег нормалын хүнүн-не бүдүн чартынтан куудулатып келген.

ЧУРУКТА: комсомолчу транзитист Оюн Нам-оол.

А. МЕЛЬНИКОВТУН фотогу.

ХЕМЧЭЭН АЛЗЫН

Эргим редакция! Бир тала-зында совет хамаатызы, ийи талазында бойдуз камгала-нын нийтилингин нежигү-нү кижи болганымда мынтайып барып болбас бир четтестин дугайын силерге дындадыр бо-далым.

Херектин ужуру мындагы: Сарыг-Сен суурдан барык 16 км хире черде Дериң деп кай-гамчык чараш хем бар чүве. Каз-Хем районнуң ыш ажил-агый чери ол хеминиң үнүндө аарыг мыштары кезип, одаар ышты белектер турар.

Нийти чүрүм өзүзүр ыш белекчанын черлерин ботун аш-тап, арылалар болгай. Ыла илгид эвес-тир. Кайгамчык улуг девиескээр кескен мыш-тын боту ам ийи чыл улаш-тыр чыдып келди. Ол чорук өрткө таарымчалыг байдалды тургуза берген. Оон мыйа ол черлеп, нийти ажилдаа-н оруу эртен. Райондун ажил-агыйларындан, Кызылдан кел-ген чолаачылар ол боттары оюн өрткө дээр пазын бараар

чүе-дир. Мурнууда чылдарда ол де-вискээрден кат-чимас, мөөгү болгаш өске-даа байлактары чоң кузалин-биле чынып ап турган. Ам кайла боор, алаа челе бергеш, бут сым алыры-дан эестир сиңер. Бок унуш-тер эдере үнгөн. Район төвүндө ырак эвес черде байла-лгиды турла, ыш ажил-агый черинин директору ам Петров-ский калды-даа хемчег ал-байн турары хараатчы-дир.

Ыш ажил-агый чери бай-далды этейип, тарга өске организаствалары торгар, бо-луунуң бүрүзүн өскөр чая каар апарган. Чижээ, «Октябрь 30 чыл» колхоз бо чылан ыш

белеткээш, ыш ажил-агый черинин судка кирген чаргы-зы дээр 600 рубльдин оларга «хайырдаар» ужурга таварыш-кан.

Ыш кескен черинд бөтүг аштакка алаа арга-арыгын хоралакчылар эдере өөр. Ол чорук бистин амыдыралы-ныстың чарбалб кезээ — «но-гана өшүккө» кайы хире хо-р-лыг деп чүвени ам Петров-ский эскербин турарын бургу шаппас арга чок.

Кайгаан-даа херээ чок боор, районнуң ыш ажил-агый че-ринде шыны эвес, бойдуз байлаан төтөгчээр кижилер бөзүн бар. Төтөгчезин чорук талазы-биле бистин район рес-публикада бирги чери эзеп турар. Ыш ажил-агый че-ринин 3 ажилдакчыны эртен чылын бир сым өдүргөш, тү-турган, а ажилчы эш Воро-бьев анычур хуусаанын кар-жызы-биле уруп, анип чо-ралап, боозун хавыртып. Өске хой ажилдакчыларын анычур инспекциязын ажилдакчы-ларын шыныгы сагындылган.

Бо чылдың август 6-да Са-рыг-Сентин 1 км черге, мыры-лай-ла ыш ажил-агый че-ринин чыныга өрт үнгөн. Ийи хонук үргүлчүлөр өрттү Кок-Халасты. Дериң-Аксимниң, Сарыг-Сентин чурттакчылары ажурган, а ол уеде ыш ажил-агый черинин өргөздө туруп турар өрт ажурчүлүдери шутт чок болган. Улуг девиескээрн ыжы, кат-чимиз алаа өрт-тепкен.

Бо чагалдан чогуур түнше-лиг үндүрерин бистер манай турар бис.

В. ТЮНИН,
балык камгалагының № 3
участкунун инспектору.

лы алимент ап турар кижиден көчө көчө болза суд оюн төзөп турар алиментинин төмөндөтүүн кудуладип болот. Оюн алында алимент төлөсө бирги азы ийгин бөлүктүн ийгинди болгаш оюн төлөсөп ап турар уугулары тусай шашындын азы дап турар болза алимент төлөсөп ийгин төмөндөтүүн кудуладип боларганы хоюлууда көргөн.

Ие, чаштын өргө-азынн кимиз азар, совет өтүлүсн бажыкчалар, азын-билет партия болгаш азалар, улут сагыш саямшымкынн чаа дизайн хоюлуу бажыкчан турар.

А. ООРЖАН,

Тыма АССР-ниң прокуратурасынын

А. ООРЖАН,

Ш Ы Н

БАШКЫ ДУГАЙЫНДА СӨС

АЖЫЛГА МЕРГЕЖИЛ

Валентина Самсонова Бунина үш одуруг кылдыр салгылаан партааларда олургулаан бичин өөреникчилерин эргилдир көрүп, боданып олурган. Оң мурдунда ам үш чыл мурдунда келген бири классчылар эвес, а үшкү классчылар олургулаан. Үчүн чеди бичин уруглар болгаш оолдор. Үчүн чеди аңгы-аңгы аажы-чаң, үчүн чеди аңгы-бүрү нарын сонуулар. Оң ыңдыг! Башкы ам бодунун өөреникчилеринин аажы-чаңын, өөредилге болгаш иккизидилгелиг аялгаш кымын чүгө идишпейлини база оң кандыг-бир чүгөгө кошкан хевирлини эки билди. Ыңчалда-даа башкынын катал-катал хандыр боданып органы база-ла частырыг эвес. Оң класкы өөреникчилери шак-шагы, хүн-хүнү-биле өзүп ораар, оң-биле кады оларнын ниити билигини деңгели база-ла кал-барып бар чыдар. Оларнын сонугурагас-ла чүгөзү чок. Валентина Самсонова уруглар-биле класска-даа, класстан даш-наар-даа амылдарын үзүндө сөткил-сагымынын ханызын-дан чугааладырдыг ымак.

Башкы кичи наза-даа башкы. Өөреникчилерини кончук эки өөредир деп чүл ол деп айтырыгга Валентина Самсонова мынчаар чугаалаар.

Ол дээрге хамыктың мурдунда, өөреникчилерини бот-идилгенин бөдидип, өөреник турар материалгаш быжыг өө-реникчи чеди азын дээр хай аңгы аргаларын амылгаш, өө-реникчилерини мурдунда билип алган билингө даңгылаан, чаа билигин тайкылбырныг болгаш беседанын солун хевир-биле оларга билиндирер болуур...

Мызылдың № 5 узаткан хүнүгү школанын чүрүмү ыңдыг. Бир класска-ла ийи башкы амылдар. Оларнын бирээни класстан дашнаар өөредилге-иккизидилгелиг амылды харыла-лаар. Валентина Самсонованың шак ыңчаар кады амылдар турар эки—Александра Викторовна Иванова. Оң школага чээрби сес чылдын догузунда амылдар келген улуг дур-жугалгы башкы.

Валентина Самсонова база-ла дуржугалгы, оң иккизидилгелиг өөредилге мурдунда өөреник зоткен класстарыга материалдарын каталтаары-биле эгелзэн. «И» деп үмүктү шын бижири каталтаар, дүүнүгү бижири кыска диктантын частырыларын сайгарган. Оң-биле кады дүүнүгү өөреник чча материалдын каталтаарынын чоруттуган. Кол сөс болгаш сөткилчин дугайында уруглар багай эвес билип ал-ган. Класста өөреникчи буруу амылдар турар. Кайы-бир экинчи частырынын бирээни хол көдүрүп харылааш, эдил каар.

Валентина Самсонованың башкы амылыгга арга-дур-жугалгын школанын башкылар коллектини, ында методик-тик каттыкымга бөлүү бөдиди-биле үнелеп турар. Ол зоткен чылдын аякы иккизидилгени чангыс эвес ууда эрттирген.

Башкыла амылыгга улуг арга-дуржугалганын чажы-чаңы чугаалап берип көрүмөр, башкы?—деп, мезң дилзэмге ол бодунун мындыг бодалдарын чугаалаар.

Өөреникчилердин кайы башкыга ымак сипер деп айты-рар болза олар шын-ла сөткиле-биле мынчаар харылаалар: «Иккизидилгелер буруун эң солун эрттирип турар башкылар. ымыска ымак бис...» Бо чере шыныг деп билди мен. Ууг-ларын кайы-бир эртемеге онзагый хандыкшылдыг апаары база башкыларын даңаары. Ыңчангаш эге клас башкы-ны иккизини амылы кайгачын харысаалганыг. Чүвенин умуру мындаг: өөреникчилерини иккизидилге кайы хире иккизидилгели, башкыга онзагый күсөдип тургаш аңаа серемчиле хандыкшылдыг, оң билип алган чүүлүн үр уеде утапзы, кайы хире быжырымчалыг өөреникчилерини кандыг эртеме кайы хире сонугурагасын даңаары. Ыңчангаш эртеме буруунгө уругларын хандыкшылдыг бедидери булуг уран мергежил-дир.

Уруглар бодун долгандыр туруп турар амыдыралды эки билди умжурлуг. Күш-аңыдагы иккижирини хүндүлзиринге, бойдустан ыңы-бүрү болушуктарына хайгаарал биринге чачыгтар сорулгалыг. Ыңчангаш бис класкымыста бойдустан болгаш күш-аңыдагы календарын чорудуп турар бис. Уруг-лар хүнүнүң не кылган амылын аңаа демделгеп, агаар-бой-дустан өөредилгенин айттып берип турар.

Үшкү класкылар «Ленинниң ады-биле чүрүзүс кеззе шагда тууш» деп Лениннаа хүнерин эрттирип турар. Бидур улуг башкымыс Ильичиниң ажал-амыдыралынын дугайында чечен чугааларын, чечен чогаал номнарын класка болгаш класстан дашнаар-даа үелерде номчуп турар бис.

Ажылгаш бердинген башкы Валентина Самсонова бодунун билиг мергежилни улам бедидер дээр шугуруг амыл-дар, педагогика эртемеге даңаарына эртеме амылдарын, республиканын дуржугалгы башкыларын арга-дуржугал-гын улуг сонугурагас-биле өөреник, бодунун амылыгга амыл-лап турар. Зоткен чыл ол Мызылда күрүнгөң башкы ин-ститутунун биология факультетин чедишинини дооскан.

Өөреникчилер-биле башкынын өөредилге-иккизидилгелиг амылынын бир чедишининг болуу — ады-келер-биле башкынын кады демниг, быжыг харылаашыг амылдар били-ринден даңаары. Ыңчангаш дуржугалгы башкы бо тала-зынче чугула иккизидилгени салып турары таварылга эвес. О. ХВЕНЧЕМЕИ.

К. Э. ЦИОЛКОВСКИЙНИН БАЖЫН-МУЗЕИ АЖЫТТЫНАР

«Үр үе эртсе-эртсе, бизеги-нин аян-шынчыл хайра чок балап кааптар-даа бол. К. Э. Циолковскийниң идеалы болгаш шынчыл амылдары ракетка техникасынын улам хөгжөнигине хире-чегези-биле харын сонугурагачыг болуур». Ам. Чер—Ай—Чер аразынын октаргай оруун илээш, Калуганын ол өндүр улуг оглунун энеердиг күзөлдө-ринин бирээни ботандыр-ган совет улустун база бир тивилгенин чедиш алганыга бүгү делегей түдүктү байыр чедирип турда, академик С. П. Королёвтин ыңаа дээр сөстөрү сагышка чайгаар-ла кирип кел-лер.

Өртемчилер аразыга арга-жарынын теоретинингиз бүдү-рүп каан эртеме ажалы-биле болгаш оң идеалдарын амы-дыралга ботангып турары-биле таныжар дээр, күрүнгөң ко-монавтика музейинге бо хүн-перде чок соксаал чок шуугуп каар турар. Эксперсиячылар хай көргүзүп чүдүдери-биле таныштылаан, космос үе-ша-нын келерин өтүр-ле көрүп турган ол иккижини канчаар чурттап, ажалдар чоранын база сонугураар. Ол чөптү кү-зөлдө хандыгынар: К. Э. Циолковскийниң катеп тургу-туган бажың-музейи чокуу уеде ажиттынар. Амыдыралда Оңа хемини өринеде төгүзүп ол бажыңгычгыча эксперсия-дан кыла кааптаал. Бисти орус улустун ол улуг эртеменин ажал-тадырынын огу Алексей Беняминович Костин баш-тайар.

Баштай төгү-биле биче таныжып көрөал.—дээр, ол чугаалаар.—Бо бажыңга Ко-нстантин Эдуардович өт-бүлө-зиде кады 1904 чылдан 1933 чылга чедир чуртап келген. Агаарга ужуушукун кылы-рынын болгаш өртемчилер аразыга аргыларынын, ко-монавтика айттыгыларын талазы-биле бодунун эртеме шынчыл ажалынын хайун ол аңаа бижээн. Баштайгы со-вет расеталарын тургузучу-лар аңаа каан, оң-биле ужу-ражып турган. Сөөлү уеде ол бажыңгычгыча Ю. А. Гагарин болгаш өске-даа космонавтар каап турган. Көрүчүдөр деп-теринге октаргайын баштайгы расеталары «Космосту шынга-зып алып дугайында Циолков-скийниң өтүр көргөн сөстөрү бистерге, космонавтарга кеззе-де программа сөстөрү болуур, кеззеде бурунгарыларчыг кыгырар» деп бижип каап.

Циолковскийниң бажыны бодунун баштай туртуганын арга-дуржугалгы кирген. Ону шугуугуш Кононтийн Эдуардовичини чурттап тур-ган үеиндедег кылдыр катал тургускан. Аңаа эртеме-денин болгаш оң өт-бүлө-зи-нин эдилеп чораш хай ат-се-нин боттары, өске-даа хо-лар көргүзүп чүдүдери чыг-ган.

Бетики өрөөлчө кире берээл. Баштай-ла Циолковскийниң хөтөк тураскаалын ыштаан кончук шевер чаап кааны көстүп келир, ол сонугурагачыг. Ону Ленинградтың сураг-лыг скульптору Михаил Габе кылган. Эртеменин «мээн-ген»—деп, Циолковский би-жээн.

Маш бажыңгычгыштың өрөөлдөрү чамы-даа бол, олар-ны топтап көрө-көре келирге, ханалары херилгеш, дээрви-лери бедил-ле бергенгиз: сы-дыстарыг октаргайга ужу-душукун кылырынын эртеме теориязы аңаа төртүтүнгөн-не болгай! Бадыр, кызаа чалаал үнөргө, ийиги казта чырык

дээриниң ужуру билдире бар. Эртемен хамык чүвени боду кылдырар. Оң уаңа аппарат-тар моделдерин кылдыр ста-ноктары биле херекселери ында. «Хаарылар биле эзе-лдер, токар станогундан чаңаыгга столунга, «октар-гайга ужуушукун кылыры-ны» шылгарангай теориязы-га чедир оларнын аразында ылаалы-даа кайгамчыктыг-дыр—деп, ол төгүзүп ба-жыңгычгышка чораш, космо-навт Герман Титовтун чуга-лаанын аңаа каңап сагы-май баар боор. Эртеменин генийи ол хире магаданчыг.

Сонугурагачыг база бир та-варылга бар. Көрүнгө вера-нда арга чадат-терге биле конкылер чадыр.

Константин Эдуардович спорттун ол хевирлеринге аажок сонугурагачыг. 76 хар-лымыга чедир чадаг-терге му-нуп, конкылер келген бол-гаш спорт кылыры кичиниң кадымыга дузалыг деп санап чораш—деп, А. В. Костин тайылыралды.

Верандаан бажынын чал-гыттырышыне үнөй аңаа бар. Ону Циолковскийниң өт-бүлөзү октаргай делегиче «ажы» дигип баштаптынар: аңаа ол бодунун моделдерин шенээр, дээр салдыстарын хайгаарар. Ажык октаргайге үнөй бажынын аң баштай кыл-ган Алексей Леонов 1965 чылдын апрельде аңаа чораш. Веранданын ажалы ажиткаш, Леонов мыңча дээр:

Бистин космоске үнөй ажиттерис аңгы-аңгы-даа бол, бо ажык турбаан бол-за, мезң ажим база тындалас ийик.

Бажың-музейден үнөй кел-лириси бичин сөсөргө тур-рар. Ында хамык чүвени база Циолковскийниң чурттап тур-ган үеиндедег деп тургускан. Кончук улуг кылаштар аразы-нда аңаар, кыш күтүк, узун санай бар. Көй дөстөр-лиг сиренбег аразында эртеме-денин чиге бурунгар көргөн скульптура тураскаалы көстүп турар.

Катеп тургузтуган баштай-гы космос лабораториязыг чурттуг бүгү бурунгарында улаас эксперсиячылар келир. Олар Калуганын эртеме турас-кааларын катеп тургузар ма-териялынын ажалынын аңаа, Ленинград чурттугун Г. И. Байлинига, музейин эртеме ажалгачыг В. В. Казанче-вич болган октаргай деле-гичи чыгарып аларынын ийе-лары төртүтүнгөн, төгүзүп бажыңгычгыштың бурун-биле катеп тургузарыга дуа ч-диргенерини шугуугага чү-ректин ханызынан четтири-вис дээр.

Н. АЛЕКСАНДРОВ. (СЭТА-ның корр.).

«Үр үе эртсе-эртсе, бизеги-нин аян-шынчыл хайра чок балап кааптар-даа бол. К. Э. Циолковскийниң идеалы болгаш шынчыл амылдары ракетка техникасынын улам хөгжөнигине хире-чегези-биле харын сонугурагачыг болуур».

ЧӨПТҮГ НЕГЕЛДЕ

Шеминин Чайлаг-Хемде ту-дуг болгаш отуулар ыйи белет-келиниң отуулар «Сут-Хөл» совхозтун бүдүрүлгө адыры.

Ында ажал-инчилер бир тра-ктор болгаш ийи «Дружба» хи-роалер-биле ажалдап тургаш, 1650 кубометр топкакты, 750 ажит кубометр тузут мате-риалын белеткеп, онаалганын ажал күтүскөн. Белеткең ыяжык автомашиналарга чү-дүрүп бадырарын база хары-дап турар.

Мрак участкаста кижилер кызып ажаллап, планын кү-сөдип турда, оларнын ажал-даарында, амылдар-чуртал-газында таарымчалыг байла-ды совхозтун дирекциясынан, паркомдан тургузуп берейн турар. Белеткегинен тузут ыяжын ажим иштинде ак чер-ге үндүр өөртүрүшү эң М. Иды-оол чугаалап турар.

Эрткен үш чылдарыг мур-дунда ол кижилерин совхоз тусай хептер-биле бүрүп хандырып турган болза, ам ыңдыг эвес болган. Ында 12 өт-бүдө чурттап турар. Оларда паралла чатылгалыг өт-бүдө чок. 1966 чылга чедир олар чагылагыг болуп келсе-даа, херек кырында чангыс солун-даа ап номчувааннар. Парком, ажилын комитет, дирекция чери ону чедирерин органи-заставаан. Радиоприемник ча-гыс-ла өт-бүдө чок. Херге-дел бараанынын салып алы-

ры аңаа берге. Совхоз төвү-нүн 70—80 километр ымакта турар ажилчылар улугуур болгаш ажим чар-баранын болгаш ажим даш ийи-ш хүн-нүң ажал шакын уаңа чорук-ка база таваржыр. Рабкоотун автолаванын оола ай санында бир-ийи улаа ымаар чору-дарын чоп организастава чүе ийик. Ажал-агынын улуг-туртулары ажилчыларнын чөптүг негелдизин көрө чо-гур.

М. СЕВЕН.

Чөөн-Хемчик районы.

Ажык октаргайге үнөй бажынын аң баштай кыл-ган Алексей Леонов 1965 чылдын апрельде аңаа чораш. Веранданын ажалы ажиткаш, Леонов мыңча дээр:

Бистин космоске үнөй ажиттерис аңгы-аңгы-даа бол, бо ажык турбаан бол-за, мезң ажим база тындалас ийик.

Бажың-музейден үнөй кел-лириси бичин сөсөргө тур-рар. Ында хамык чүвени база Циолковскийниң чурттап тур-ган үеиндедег деп тургускан. Кончук улуг кылаштар аразы-нда аңаар, кыш күтүк, узун санай бар. Көй дөстөр-лиг сиренбег аразында эртеме-денин чиге бурунгар көргөн скульптура тураскаалы көстүп турар.

Катеп тургузтуган баштай-гы космос лабораториязыг чурттуг бүгү бурунгарында улаас эксперсиячылар келир. Олар Калуганын эртеме турас-кааларын катеп тургузар ма-териялынын ажалынын аңаа, Ленинград чурттугун Г. И. Байлинига, музейин эртеме ажалгачыг В. В. Казанче-вич болган октаргай деле-гичи чыгарып аларынын ийе-лары төртүтүнгөн, төгүзүп бажыңгычгыштың бурун-биле катеп тургузарыга дуа ч-диргенерини шугуугага чү-ректин ханызынан четтири-вис дээр.

Н. АЛЕКСАНДРОВ. (СЭТА-ның корр.).

«Үр үе эртсе-эртсе, бизеги-нин аян-шынчыл хайра чок балап кааптар-даа бол. К. Э. Циолковскийниң идеалы болгаш шынчыл амылдары ракетка техникасынын улам хөгжөнигине хире-чегези-биле харын сонугурагачыг болуур».

ТААКПЫ БОЛГАШ АҢАА УДУР ДЕМИСЕЛ

Ажык октаргайге үнөй бажынын аң баштай кыл-ган Алексей Леонов 1965 чылдын апрельде аңаа чораш. Веранданын ажалы ажиткаш, Леонов мыңча дээр:

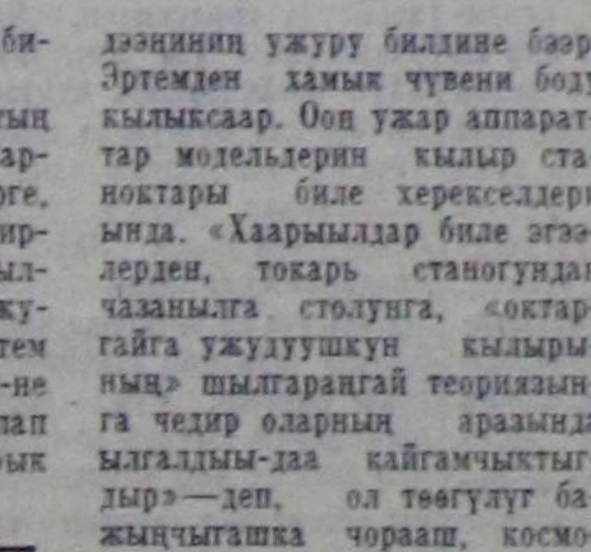
Бистин космоске үнөй ажиттерис аңгы-аңгы-даа бол, бо ажык турбаан бол-за, мезң ажим база тындалас ийик.

Бажың-музейден үнөй кел-лириси бичин сөсөргө тур-рар. Ында хамык чүвени база Циолковскийниң чурттап тур-ган үеиндедег деп тургускан. Кончук улуг кылаштар аразы-нда аңаар, кыш күтүк, узун санай бар. Көй дөстөр-лиг сиренбег аразында эртеме-денин чиге бурунгар көргөн скульптура тураскаалы көстүп турар.

Катеп тургузтуган баштай-гы космос лабораториязыг чурттуг бүгү бурунгарында улаас эксперсиячылар келир. Олар Калуганын эртеме турас-кааларын катеп тургузар ма-териялынын ажалынын аңаа, Ленинград чурттугун Г. И. Байлинига, музейин эртеме ажалгачыг В. В. Казанче-вич болган октаргай деле-гичи чыгарып аларынын ийе-лары төртүтүнгөн, төгүзүп бажыңгычгыштың бурун-биле катеп тургузарыга дуа ч-диргенерини шугуугага чү-ректин ханызынан четтири-вис дээр.

Н. АЛЕКСАНДРОВ. (СЭТА-ның корр.).

«Үр үе эртсе-эртсе, бизеги-нин аян-шынчыл хайра чок балап кааптар-даа бол. К. Э. Циолковскийниң идеалы болгаш шынчыл амылдары ракетка техникасынын улам хөгжөнигине хире-чегези-биле харын сонугурагачыг болуур».

«Тенфильм» киностудия В. Григорьевич, Э. Дубров-ский, С. Потепаловтун сценарийин баугаар режиссер Л. Кипишидеңгиз тургускан «Мобит кыдыраажы» кино-аунап алган көргүзүг.

Муса Дамалиндин ролюнда — артист Пётр Чернов. Татар шүдүкчү Муса Джалиль Волхов фронтунда чаалгын тур-ган. Оң поизт удуручуга ажалдап турган кезеэ буззала-ге төвөргө берген, оон 1942 чылдын июльда Джалиль-дайын тууду алган. Туттурган шериг икчилерин хору-длар антырарын эргип чоруур ужу таварышкан.

Джалиль, өмүктөрүнүн дуузы-биле дабычы чажыг ор-ганизация тургузуп алган. Ол оркестрдагы фашисттер уду-ру Польшага, Чехословакияга, Германияга, Францияга деңге-жип турган. 1943 чылдын августта оң киржикчилерин өс-көрлөчү илетег согон беритерге, олар туттурган. Кара-башчыларга хой хүнер, байсаалдалар, хиткекташынып-ертен. Оң ийи джалыгчы шаажылаадып өлүртүр деп шын-тиртен. Джалиль 1944 чылдын август 25-те ажалыгданган.

Белгия чурттуг патриот, кара-башчыга ол шугуучу-биле чангыс хоругда өрөөлгөн турган Андре Тиммерманс дайын сөөлүнде патриотизмин, маадыр-шугуругу мөңүгү иккизидилгенин бадиткан. Джалильниң шугуукер бижон кы-дыраштарын Совет элниниң черинге даңкычдып берген. СЭТА-ның фотохроникасы.

Олимпиада

Мехикода эрлп турар олим-пиадага бистин баштайгы ады-ны медальдысты кол ста-лонго чадаг чедип келген деп болур. Урааны Сумы хорай-лап келген башкы Владимир Голубиничиниң Мехико ку-дучулары дургаар 20 кило-метр эртеме маршы совет команданын үшкү чүдө чедип алган адым медаль түнөлдө-диг болган. 32 харыг спортчу оң хемээлди 1 шак 33 мину-та 4 секундда эртеме, олим-пийиң дээрли шапталды ам ийи улаа алган.

Чадаг кылшап чарыш-канын кел чорда, ядро ок-таарынын секторунга онза со-лугурагыг чуга-соот болган. Москва делегациянын Ка-лининград хорайылап кел-ген, 122 килограмм деңгизип Эдуард Гуштин төгөрүн шы-мыг иштине тап-бизе каап турупкан, наараңын шилин атыш, кымыл бууду-биле до-аулап каан 7 килограмм ядро-ну адымында атей салган соодала. 20 метр ырак шый-мын эрттир—20,09 метр «со-гунналыг»!

Көрүчүдөр магадааш алгы-ра каапкан. Адаагылар база ойлочкочоноло. Техастан келген студент, делегей ре-кордтуз америкаан Ронди Мэтсон ядрону 21 метр ыраа-р октаар дээр, бүгү мергелде-лери көргөсөн. АКШ-нын оң өскө бир атагид Дэйв Маттар ха-дээс, бодунун 20 метр ыра-дыр ядро октап чангыкын түнөлдө бөзөп чедип албайн барган. «Эң шыраак чик ат-леттер» маргалаадымга совет спортчу олимпиада төгүзүлдө эң баштай-ла хүлө медаль алган.

Ядрону 20,54 метр ырадыр окташ, Мэтсон шүлгөн, америкаан Джордж Вулстун «мөңгү» шаптал алган тү-нөлдөгү Гуштин үнө-ле сати-метр— чедирейн барган.

СЭТА-ның тускай корр.

Редакторун ораакчымы С. К. ШОПГУ.

Кино

ОКТАБРЕ 17-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Маршалла» 10, 2, «Арена» 4, 7,50, «Анжеле-ка болгаш халы» 12, 3,55, 9,45 шактарда.
«ЕНИСЕР»: «Шунтузун билип алысап тур мен», «Инек-лер чуртузда» деп кинолук 3,40. «Шит болгаш хымыш» (4-кү филм) 10, 12, 2, 7,30, 9,10. «Шит болгаш хымыш» (3-кү филм) 5,40 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Алдырбас оожон негекелерин» 2,50, 4,40, «Арыг ымакшыл дугайында тоожу» 6,30, 8,30 шактарда.

Чөөн-Хемчик районы.

ТААКПЫ БОЛГАШ АҢАА УДУР ДЕМИСЕЛ

Ажык октаргайге үнөй бажынын аң баштай кыл-ган Алексей Леонов 1965 чылдын апрельде аңаа чораш. Веранданын ажалы ажиткаш, Леонов мыңча дээр:

Бистин космоске үнөй ажиттерис аңгы-аңгы-даа бол, бо ажык турбаан бол-за, мезң ажим база тындалас ийик.

Бажың-музейден үнөй кел-лириси бичин сөсөргө тур-рар. Ында хамык чүвени база Циолковскийниң чурттап тур-ган үеиндедег деп тургускан. Кончук улуг кылаштар аразы-нда аңаар, кыш күтүк, узун санай бар. Көй дөстөр-лиг сиренбег аразында эртеме-денин чиге бурунгар көргөн скульптура тураскаалы көстүп турар.

Катеп тургузтуган баштай-гы космос лабораториязыг чурттуг бүгү бурунгарында улаас эксперсиячылар келир. Олар Калуганын эртеме турас-кааларын катеп тургузар ма-териялынын ажалынын аңаа, Ленинград чурттугун Г. И. Байлинига, музейин эртеме ажалгачыг В. В. Казанче-вич болган октаргай деле-гичи чыгарып аларынын ийе-лары төртүтүнгөн, төгүзүп бажыңгычгыштың бурун-биле катеп тургузарыга дуа ч-диргенерини шугуугага чү-ректин ханызынан четтири-вис дээр.

Н. АЛЕКСАНДРОВ. (СЭТА-ның корр.).

«Үр үе эртсе-эртсе, бизеги-нин аян-шынчыл хайра чок балап кааптар-даа бол. К. Э. Циолковскийниң идеалы болгаш шынчыл амылдары ракетка техникасынын улам хөгжөнигине хире-чегези-биле харын сонугурагачыг болуур».

«Тенфильм» киностудия В. Григорьевич, Э. Дубров-ский, С. Потепаловтун сценарийин баугаар режиссер Л. Кипишидеңгиз тургускан «Мобит кыдыраажы» кино-аунап алган көргүзүг.

Муса Дамалиндин ролюнда — артист Пётр Чернов. Татар шүдүкчү Муса Джалиль Волхов фронтунда чаалгын тур-ган. Оң поизт удуручуга ажалдап турган кезеэ буззала-ге төвөргө берген, оон 1942 чылдын июльда Джалиль-дайын тууду алган. Туттурган шериг икчилерин хору-длар антырарын эргип чоруур ужу таварышкан.

Джалиль, өмүктөрүнүн дуузы-биле дабычы чажыг ор-ганизация тургузуп алган. Ол оркестрдагы фашисттер уду-ру Польшага, Чехословакияга, Германияга, Францияга деңге-жип турган. 1943 чылдын августта оң киржикчилерин өс-көрлөчү илетег согон беритерге, олар туттурган. Кара-башчыларга хой хүнер, байсаалдалар, хиткекташынып-ертен. Оң ийи джалыгчы шаажылаадып өлүртүр деп шын-тиртен. Джалиль 1944 чылдын август 25-те ажалыгданган.

Белгия чурттуг патриот, кара-башчыга ол шугуучу-биле чангыс хоругда өрөөлгөн турган Андре Тиммерманс дайын сөөлүнде патриотизмин, маадыр-шугуругу мөңүгү иккизидилгенин бадиткан. Джалильниң шугуукер бижон кы-дыраштарын Совет элниниң черинге даңкычдып берген. СЭТА-ның фотохроникасы.

О